

Milda VITKUTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Lina ŠULCIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

***Amor naturalis* kaip visų meilės formų pagrindas šv. Tomo Akviniečio veikale „Summa Theologiae“**

SANTRAUKA. Nepaisant lietuvių kalbos meilės terminijos ribotumo, skirtingos šv. Tomo Akviniečio meilės sampratos gali būti apmąstytos ir lietuviškai, jei pradedama nuo prigimtinės meilės (*amor naturalis*), kuri kaip meilės pamatine prasme apibrėžtis funkcionuoja visose meilės formose. Straipsnyje atskleidžiama *amor naturalis* kaip *inclinatio boni* (nukreiptumo į gėrį) samprata bei parodoma, kaip ji apibūdina žmogaus prigimties funkcionavimą metafiziniu lygmeniu. Prigimtinė meilė, apibrėžiama per nukreiptumą į gėrį, pasirodo kaip bet kokio žmogaus veiksmo prielaida – labiausiai mylimas objektas tampa visas jo gyvenimo sritis orientuojančiu principu. Straipsnyje taip pat analizuojama, kaip metafizinis principas *gratia supponit naturam* dera su *amor naturalis* samprata ir grindžia Tomo Akviniečio teologinės meilės dorybės (*caritas*) plėtotę. Kūrinys prigimtine meile Kūrėją myli labiau nei save patį, todėl malonės veikimas per teologinę meilės dorybę prigimtinės meilės nepanaikina, bet aktualizuoja joje glūdinį potencialą.

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, *amor naturalis*, *inclinatio boni*, *complacentia boni*, *caritas*.

Įvadas

Bandydami lietuviškai nusakyti skirtingose filosofinėse ir teologinėse mąstymo tradicijose egzistuojančias meilės sampratas susiduriame su lietuvių kalbos žodyno ribotumo problema. Lotynų kalboje egzistuoja daug žodžių, skirtų įvairioms meilės formoms įvardyti – *amor*, *dilectio*, *caritas*, *affectio*¹, bet į lietuvių kalbą jie verčiami vienu žodžiu – „meilė“. Šv. Tomo Akviniečio meilės apskritai ir meilės dorybės (*caritas*)

¹ J. Pieperis lotyniškajam meilės žodynui priskiria ir *pietas* (gailėstingumo aspektą meilėje) bei *studium* (troškimą ir pasirengimą kitam patarnauti). Joseph Pieper, *Faith, Hope, Love* (San Francisco: Ignatius Press, 2011), 194.

konkrečiai pristatymas veikalė „Summa Theologiae“ taip pat yra labai svarbus aptariant įvairias meilės formas, kurių kontekste išryškėja *caritas* kaip teologinės dorybės išskirtinumas. Visoms šioms meilės formoms įvardyti reikalinga atskira terminija, kurios lietuvių kalboje nėra.

Šio straipsnio tikslas – parodyti, kad, nepaisant ribotos lietuvių kalbos meilės terminijos, įvairios Tomo Akviniečio meilės sampratos gali būti apmąstytos ir lietuviškai. Tai tampa įmanoma sekant pačiu XIII a. teologu ir prie meilės dorybės apmąstymo keliaujant jo nurodyta eiga – pradėdant nuo prigimtinės meilės (*amor naturalis*) sampratos, kuri kaip pamatinė meilės prigimties prasmė funkcionuoja visose meilės rūšyse.

Tomo Akviniečio prigimtinės meilės samprata yra visų meilės formų pamatas, tad ji gali būti vartojama ne tik kaip kalbinis įrankis skirtingoms meilės formoms aptarti, bet ir kaip mąstymo įrankis siekiant parodyti bet kurioje meilėje egzistuojantį pagrindinį principą – *inclinatio boni* (nukreiptumą į gėrį). Straipsnyje bus remiamasi Tomo Akviniečio veikalė „Summa Theologiae“².

Iškalbinga meilės terminijos stoka

Lietuvos filosofijos istorijos tyrinėtojai pabrėžia, kad dėl to, jog filosofinė lietuvių kalba formavosi tik XX a., jos terminijoje išgalėjo ne klasikinę, bet modernų mąstymą atspindinti terminija (kai kurių sričių terminijoje lietuvių kalboje nėra klasikinei filosofijai būdingų jungčių³). Meilės terminijos gausa labiau būdinga klasikinei Vakarų mąstymo tradicijai, tad atrodytų, jog tai galėtų paaiškinti, kodėl lietuvių kalba tokios gausos neturi. Vis dėlto taip galėjo nutikti nebūtinai dėl vėlyvo filosofinės lietuvių kalbos terminijos vystymosi. Josephas Pieperis pažymi, kad tik romanų kalbų grupė turi platesnę meilės sričiai skirtų terminų skalę. Be to, pasak jo, neromanų kalbų meilės terminijos skurdumas gali būti veikiau tariamas, o ne tikras. Tai, kad kalba turi tik vieną žodį plačiam reikšmių archipelagui, mums šį tą pasako. Kalba yra „iškalbinga“. Kalboje funkcionuojantis tik vienas žodis meilei nusakyti galbūt nurodo visas meilės rūšis jungiantį pagrindą, kuris, analizuojant meilės sampratą turinį, neleidžia jo pernelyg susiaurinti⁴.

Taigi, žinant J. Pieperio požiūrį į neromanų kalbų, tad ir lietuvių kalbos, meilės terminiją, šiame straipsnyje atskleidžiama, kad ir pats Tomas Akviniėtis, nors ir turėdamas gerokai platesnę sąvokų arsenalą, savo teologinius svarstymus grindė viena pamatine meilės samprata – tam tikra ašimi, kurios perspektyvoje apmąstė visas kitas meilės formas. Nors šiandien ir neturime lietuviškos terminijos galimybių skirtingas meilės

² Toliau išnašose veikalas „Summa Theologiae“ bus trumpinamas STh, šalia nurodant knygos dalį, klausimo numerį ir t. t.

³ Pavyzdžiui, lotyniškasis *lex* verčiamas dviem žodžiais – *įstatymas* ir *dėsnis*. Evaldo Nekrašo teigimu, ši skirtis liudija prarastą gamtos ir visuomenės tvarkos jungties supratimą. Evaldas Nekrašas, *Filosofijos įvadas* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993), 59.

⁴ Vokiečių kalboje meilei nusakyti taip pat yra tik vienas žodis *Liebe*. Pieper, *Faith, Hope, Love*, 187.

formas išversti skirtingais lietuviškais žodžiais ir tenka vartoti lotyniškąją terminiją, tai nereiškia, kad Tomo meilės sampratos negali būti apmąstomos lietuviškai. Kita vertus, tai taip pat nereiškia, kad jos ateityje negalėtų įgyti nusistovėjusios terminijos.

Skirtingi autoriai pateikia įvairių Tomo Akviniečio meilės sampratų pagrindo interpretacijų. Pavyzdžiui, D. Gallagheris teigia, kad meilė sau yra meilės kitiems pagrindas⁵, o Frederickas E. Crowe'as meilės pagrindu laiko *complacentia boni* sampratą ir kai kuriuose darbuose ją priešina su meilės kaip *inclinatio boni* apibrėžimu⁶. Straipsnyje nesiekiami paneigti šių autorių pozicijos – veikia parodyti, kodėl prigimtinės meilės (*amor naturalis*), kaip visų meilės formų pagrindo, samprata yra labiau pamatinė negu, pavyzdžiui, kaip mano D. Gallagheris, meilė sau (neneigiame meilės sau elemento, kurį pats Tomas iš tikrųjų plėtoja ir išryškina⁷). Su meilės plačiausia prasme kaip *complacentia boni* apibrėžtimi iš esmės galima sutikti bet, sekant Tomo mąstymo tendencija, *caritas*, malonės veikimą apskritai ir žmogaus prigimties analizę grindžiant *inclinatio* sampratą, *inclinatio boni* laikomas pamatiniu prigimtinės meilės (*amor naturalis*) turiniu, o *complacentia boni* – aiškinamuoju jos elementu.

Gratia supponit naturam kaip Tomo Akviniečio prigimtinės meilės sampratos metafizinis pagrindas

Veikalo „Summa Theologiae“ pradžioje Tomas Akvinietis pabrėžia, kad „malonė nepanaikina prigimties, bet ją išstobulina“⁸. Idėja, kad malonė remiasi prigimtimi⁹, yra vienas pamatinių „Summa Theologiae“ metafizinių principų. Kadangi malonė remiasi prigimtimi, analizuojant antgamtinę, malonės išstobulintą meilę (*caritas*), svarbu suvokti, kad ji remiasi žmogaus prigimčiai būdinga prigimtaine meile (*amor naturalis* arba *dilectio naturalis*¹⁰). Tomas teigia:

Taigi iš to, kad pats Dievas yra visuotinis gėris (*bonum universale*), o šis gėris apima angelą, žmogų ir kiekvieną būtybę (nes kiekvienas kūrinys iš prigimties, pagal tai, kas jis yra, yra Dievo), išplaukia, kad ir angelas, ir žmogus prigimtaine meile Dievą myli labiau ir pirmiau nei save patį. Priešingu atveju,

⁵ Jis teigia, kad meilė sau iš prigimties būdinga valiai ir yra visų kitų valios aktų, tad ir meilės, šaltinis. David M. Gallagher, „Thomas Aquinas on Self-Love as the Basis for Love of Others“, *Acta Philosophica* 8 (1999), 25.

⁶ Michael S. Sherwin, *By Knowledge and by Love* (Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 2005), 78.

⁷ Pvz., STh I–II, q. 28, a. 1, ad. 2.

⁸ „Gratia non tollit naturam, sed perficit“. STh I, q. 1, a. 8, ad 2.

⁹ STh I, q. 1, q. 8, ad 2.

¹⁰ Tomas Akvinietis *amor naturalis* ir *dilectio naturalis* daugelyje „Summa Theologiae“ vietų vartoja sinonimiškai (Pvz., STh I, q. 60, a. 1, obj. 1), todėl į lietuvių kalbą jie abu verčiami *prigimtinės meilės* terminu. *Amor* dažniausiai vartojama bendrąją prasme, kaip apimanti visas meilės rūšis, o *dilectio* nurodo į pasirinkimo elementą meilėje. STh I–II, q. 26, a. 3.

jei [žmogus, angelas] iš prigimties save mylėtų labiau nei Dievą, prigimtinė meilė būtų iškreipta; ir per teologinę meilės dorybę (*caritas*) ji nebūtų išstbulinta, bet būtų sunaikinta¹¹.

Šis metafizinis prigimties ir malonės ryšys yra pirmoji perspektyva, kurią reikėtų turėti mintyje svarstant meilės dorybės prigimtį. Malonė niekada nepanaikina prigimties, todėl, norint svarstyti jos perkeistą žmogiškąjį veikimą ar metafizinėje plotmėje analizuoti malonės veikimą, svarbu pirmiausia kreipti žvilgsnį į prigimtį, kurią stiprindama malonė pakelia žmogų į antgamtinio buvimo lygmenį.

Teologinę meilės dorybę Tomo Akvinietis apibrėžia kaip draugystę¹² ir kito meilę dėl Jo paties, tad tai yra ne savanaudiška, o kitam gera trokštanti meilė¹³. Kad būtų įmanoma teologinei meilės dorybei pritaikyti principą „malonė remiasi prigimtimi“, nesavanaudiškumo momentas turi jau egzistuoti žmogaus prigimtyje. Jei malonė ne pakeičia žmogaus prigimtį, o ją remiasi, prigimtyje turi būti nesavanaudiškos meilės¹⁴ galimybė (nes kūrinys prigimtinė meile Kūrėją myli labiau nei save), kuri per malonę yra aktualizuojama. Kad taip iš tiesų yra, leidžia pamatyti *amor naturalis* kaip *inclinatio boni* samprata. Pagal ją, nesavanaudiška ar neegoistinė meilė žmogaus prigimtyje yra galima dėl jo prigimtinio nukreiptumo į gėrį, o dėl paties gėrio perkeičiančio pobūdžio jo siekiančio subjekto atžvilgiu prigimtinė meilė turi visuotinumą pobūdį, kuris galutinai įveiklinamas per teologinę meilės dorybę.

Būtų galima kelti klausimą, kodėl svarbu visose srityse, tad ir teologinės meilės dorybės atveju, išlaikyti principą „malonė remiasi prigimtimi“? Juk *caritas*, kaip antgamtinė meilė, galėtų veikti kaip prigimtinių blogų polinkių įveika ir rodyti antgamtinio veikimo išskirtinumą. Vis dėlto tai nėra Tomui Akviniėčiui ir Katalikų Bažnyčiai būdinga antropologija, kuri šiuo požiūriu yra iš esmės vientisa. Plėtodamas kūno teologiją tokia antropologija rėmėsi ir Jonas Paulius II¹⁵. Ši antropologija remiasi principu, kad ryšys su Dievu (tad ir malonės veikimas) žmogui yra tinkamas (*capax Dei*¹⁶), kad žmogus sukurtas Jam ir Jo malonė žmogaus prigimtį ne paneigia, bet ją išbaigia.

¹¹ Tekste pateikti Tomo Akviniėčio vertimai yra straipsnio autorių. „Quia igitur bonum universale est ipse Deus, et sub hoc bono continetur etiam Angelus et homo et omnis creatura, quia omnis creatura naturaliter, secundum id quod est, Dei est; sequitur quod naturali dilectione etiam Angelus et homo plus et principalius diligit Deum quam seipsum. Alioquin, si naturaliter plus seipsum diligeret quam Deum, sequeretur quod naturalis dilectio esset perversa; et quod non perficeretur per caritatem, sed destrueretur“. STh I, q. 60, a. 5.

¹² STh II–II, q. 23, a. 1, s. c.

¹³ STh II–II, q. 23, a. 1, c.

¹⁴ STh I–II, q. 109, a. 3, c. Tomas Akvinietis pabrėžia, kad ne tik žmogus, bet ir visa kūrinija Dievą myli labiau nei save. Ir nors, anot Tomo Akviniėčio, Dievas mylimas kaip pirmoji priežastis, šią prigimtyje esančią meilę išstbulina malonė, nes žmogus ir visa kūrinija jau yra nukreipta į kitą, tad būtų galima sakyti, kad savo prigimtimi visa kūrinija nėra savanaudiška.

¹⁵ Thomas Petri, *Aquinas and the Theology of the Body* (Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 2016), 235.

¹⁶ Bažnyčios Tėvų *capax Dei* principą Tomas Akvinietis „Summa Theologiae“ formuluoja kaip sielos gebėjimą priimti malonę. Pvz., STh I, q. 48, a. 4: „Similiter in infinitum potest fieri additio in peccatis,

Nuo malonės ir prigimties santykio sampratos priklauso požiūris į žmogaus laisvę ir atsakomybę už jo veiksmus, moralės mokymas (dorybių ugdymas), taip pat pagrindinių tikėjimo tiesų, tokių kaip gimtoji nuodėmė, interpretacija – pvz., Bažnyčios Tradicijoje gimtoji nuodėmė suvokiama ne kaip prigimties dalis, o kaip jos pažeistumas (faktiniu požiūriu žmogui nuodėmė yra būdinga, tačiau ji nėra būtina jo prigimties dalis). Sukurtoji prigimtis yra netobula ir pati iš savęs negali savęs tobulinti, todėl ji yra nukreipta į gėrį, kuris ją ištobulina. Šis prigimties netobulumas, Tomo teigimu, nėra blogis¹⁷.

Netobulos, bet nukreiptos į gėrį prigimties samprata svarbi ir kristologijai: kaip galima matyti iš Tomo Akviniečio Kristaus žmogiškumo analizės¹⁸, Įsikūnijimas neprieštarauja žmogaus prigimčiai. Nors gimė ir gyveno be nuodėmės, Kristus dėl to nėra mažiau žmogus¹⁹. Kita vertus, Jis gali būti netobulas, patirti žmogaus prigimties pažeistumo pasekmes²⁰, bet nebūti nuodėmingas. Tai, kad prigimtis yra tinkama malonei, leidžia matyti kristologinio mąstymo nuoseklumą. Tad, analizuojant Tomo meilės sampratą, dėl antropologinių, kristologinių ir iš jų kylančių pastoracinių implikacijų svarbu neišleisti iš akių malonės ir prigimties ryšio, kuriuo paremta meilės kaip *inclinatio boni* samprata. Šiuo ryšiu remiasi ne tik Tomo antropologija, bet ir visa katalikų teologija.

Prigimtinė meilė kaip bet kokie žmogaus veiksmo prielaida

Prigimtinę meilę Tomas Akvinietis apibrėžia kaip *inclinatio boni*²¹, lietuviškai tai galėtume versti *nukreiptumu į gėrį* arba *polinkiu į gėrį*. Lotyniškasis žodis *inclinatio* gali būti verčiamas įvairiai: kaip *polinkis*, *nuolinkis*, *palinkimas*, *nukreiptumas*. Valstybinė lietuvių kalbos komisija leidžia vartoti tarptautinį žodį *inklinacija*, o atsižvelgiant į kontekstą siūlo versti jį žodžiais *posvyris*, *pakrypimas*, *palinkimas*²². Tomo Akviniečio tekstų vertimuose į lietuvių kalbą nusistovėjusio atitikmens nėra, tad straipsnyje bus vartojamas lotyniškasis terminas arba žodžiai *polinkis*, *nukreiptumas* ir *orientacija*, juos vartojant sinonimiškai, pagal kontekstą, kad žodis padėtų Tomo mintį atskleisti kuo aiškiau.

per quae semper magis ac magis minuitur **habilitas animae ad gratiam**: quae quidem peccata sunt quasi obstacula interposita inter nos et Deum, secundum illud Isaiiae 59,2: Peccata nostra dividerunt inter nos et Deum. Neque tamen tollitur totaliter ab anima praedicta habitus: quia consequitur naturam ipsius“ (paryškinta autorių).

¹⁷ Tomas Akvinietis, blogi apibrėždamas kaip gėrio trūkumą, pabrėžia, kad ne kiekvienas trūkumas yra blogis, o tik trūkumas to gėrio, kuris pagal prigimtį turėtų būti, bet jo nėra. STh I, q. 48, a. 5, ad 1.

¹⁸ STh III, q. 5, a. 1–4.

¹⁹ STh III, q. 14, a. 4, c.

²⁰ Tokį blogį Tomas Akvinietis vadina bausme, blogį jis taip pat apibūdina kaip kaltę, kuri yra nuodėmės blogis (STh I, q. 48, a. 5). Bausmė reiškia patiriamas blogio pasekmes, tad Kristus patiria žmogaus prigimties pažeistumo pasekmes kaip žmonijos bausmę. STh III, q. 14, a. 1, c.

²¹ STh I–II, q. 23, a. 4, c.

²² *Tarptautinių žodžių žodynas* (Vilnius: Alma littera, 2013), 354.

Tomas Akvinietis meilę apibrėžia kaip *inclinatio boni* (nukreiptumą į gėrį) ir akcentuoja, kad pačia pamatine prasme meilė yra ne judesys, kuris lotyniškai žymimas terminu *motus*, bet būtent *inclinatio*, t. y. polinkis arba nukreiptumas. Anot Tomo, „meilė yra judėjimo link mylimo tikslo priežastis (*principium*)“²³. Jis pabrėžia, kad principas, lemiantis šį meilei būdingą judėjimą, yra *appetitus*²⁴ giminingumas (*con-naturalitas*) siekiamam objektui²⁵. Bendriausia prasme meilei būdingi trys elementai: 1) *inclinatio*, kylantis iš *appetitus* giminingumo siekiamam objektui, kuris šį *appetitus* keičia; 2) judėjimo elementas, kuris pasirodo kaip troškimas (*desiderium*), ir, galiausiai, 3) nurimimas mylimajame (*quies*), kuris reiškiasi kaip džiaugsmas (*gaudium*), todėl pats Tomas pabrėžia, kad meilė kaip pats bendriausias principas yra ne judesys, bet *inclinatio*, kuris įgalina bet kokį judesį²⁶. Fredericko E. Crowe'o teigimu, kad meilėje pasireiškusių judesys dar nepasiekto gėrio link, reikalingas valios pokytis, kuris šį judesį inicijuotų²⁷. Ir toks pokytis yra pačios valios apibrėžime – valia yra pasyvi, priimanti galia. Jos aktyvumas pasireiškia kaip reakcija – pirma valią pakeičia gėris ir tada gėrio nukreipta valia juda jo link.

Šios – nukreiptumo ir judėjimo – skirties svarbą galima matyti Tomui analizuojant teologinės meilės dorybės (*caritas*) veikimą: *caritas*, kaip pašvenčiamosios malonės, būseną pirmiausia pasireiškia ne tiek konkrečiu veiksmu arba meilės judesiu (*desiderium* – troškimu), bet *inclinatio* būtinybe – išlikti malonės būsenos reiškia išlaikyti *inclinatio* Dievo link, kai Dievas yra visus veiksmus orientuojantis objektas ir visi veiksmai atliekami dėl Dievo meilės. Būtų galima teigti, kad dėl šio meilės sampratos elemento krikščioniškoji etika nėra apsiribojusi vien moralinių veiksmų postulatais – ką daryti ir ko nedaryti. Krikščioniškasis gyvenimas iš esmės yra meilės gyvenimas. Tiesą sakant, kiekvieno žmogaus gyvenimas yra meilės gyvenimas, nes, pasak Tomo, žmogų orientuoja tai, ką jis myli, tad kiekvienas jo veiksmas yra paremtas kokia nors meile²⁸. Taigi krikščioniškojo gyvenimo esmė yra rasti patį tinkamiausią meilės objektą – Dievą – ir save nukreipti (*inclinare*) į Jį.

Žodis *inclinatio* veikale „*Summa Theologiae*“ pasirodo Tomui rašant ne tik apie meilę, bet ir apie įvairius kitus pamatinius klausimus, pavyzdžiui, kad žmogus iš

²³ „Amor dicitur illud quod est principium motus tendentis in finem amatum“. STh I–II, q. 26, a. 1., c.

²⁴ Rašant straipsnį svarstyta, kaip geriausia išversti terminą *appetitus*. Jį galima versti žodžiu „siekis“. Laikantis nuoseklumo ir frazėje *bonum appetibile* žodį *appetitus* verčiant kaip „siekis“, *bonum appetibile* būtų galima versti išlaikant tą pačią šaknį – „siekiamas gėris“. Vis dėlto tokia galimybė buvo atmesta, nes žodis „siekis“ nurodo į veiksmą, o *appetitus* rodo metafizinį žmogaus prigimties elementą, kuris, nors lemia judėjimą, pats yra stabilus.

²⁵ STh I–II, q. 8, a. 1.

²⁶ STh I–II, q. 26, a.1, c.

²⁷ Frederick E. Crowe, *Three Thomist Studies*, Supplementary issue of Lonergan Workshop, vol. 16, edited by Michael Vertin and Frederick Lawrence (Boston: Lonergan Institute of Boston College, 2000), 76–77.

²⁸ „Respondeo dicendum quod omne agens agit propter finem aliquem, ut supra dictum est. Finis autem est bonum desideratum et amatum unicuique. Unde manifestum est quod omne agens, quodcumque sit, agit quamcumque actionem ex aliquo amore“. STh I–II, q. 26, a. 6.

prigimties yra nukreiptas į savo galutinį tikslą²⁹, apibrėžiant malonę kaip žmogaus sie-
 loje esantį *inclinatio* Dievo link³⁰. Ruperto J. Mayerio teigimu, žmogaus prigimtis yra
 nukreipta malonės link ir kaip tik dėl šios krypties malonės veikimas yra įmanomas³¹.
 Tad nors žmogus malonės veikimo savo iniciatyva išgauti negali, tik dėl jo prigimties
 nukreiptumo į malonę ji gali jame veikti.

Pateikdamas bet kokį apibrėžimą Tomas Akviniėtis yra linkęs ieškoti pamatinio
 veikiančio principo. Tai galioja ir prigimtinės meilės sampratai. Tomas nėra fenomenolo-
 gas ir jo minties dėstymas dažniausiai nėra fenomenologinis apibūdinimas, parem-
 tas meilės patyrimo aprašymu, nors pasitaiko ir tokių³². Jo tekste randame metafizinį
 meilės prigimties įvardijimą: pačia pamatine prasme mylėti reiškia būti nukreiptam
 į gėrį, ir tai Tomas Akviniėtis vadina prigimtine meile (*amor naturalis*)³³. *Inclinatio*
 išskyrimas nereiškia supriešinimo tarp meilei būdingo nukreiptumo (*inclinatio*) ir iš jo
 kylančių veiksmų. Vis dėlto toks skirtingų dėmenų išskyrimas yra svarbus.

W. Rossneris pabrėžia, kad šis prigimtinis nukreiptumas (*inclinatio*) yra žmogaus
 veiksmų, bet kokios kaitos ir judėjimo šaltinis, nors jis pats yra stabilus³⁴. Tad *inclinatio*,
 kaip esminis meilės elementas, garantuoja meilės stabilumą: mylėti – tai vis labiau
 gilinti kryptį gėrio link, vis labiau kreipti save į gėrį kaip objektą. Tai lemia meilės
 augimo galimybę – *inclinatio* yra kryptis, kuri gali būti gilinama ir garantuoja, kad
 malonės (*caritas*) dėka įmanomas nuolatinis žmogaus judėjimas Dievo link. Šis klausim-
 as nėra vien veiksmų lygmens – Tomas taip analizuoja žmogų metafiziniu lygmeniu.

Tai, kad *amor naturalis* kaip *inclinatio boni* yra bet kokio veiksmo prielaida, Tomas
 aiškiai parodo sakydamas, kad „nors meilė ir nereiškia *appetitus* judėjimo link sie-
 kiamo [objekto], tačiau reiškia *appetitus* judėjimą, kuriuo siekiamas [objektas] jį taip
 pakeičia, kad [*appetitus*] su siekiamu objektu jaučia *complacentia*“³⁵. Tomo nurodytas
 paties subjekto pokytis ir yra įmanomas dėl *inclinatio*, t. y. dėl artimumo gėriui, kuris
 orientuoja veiksmus. Vis dėlto pats apibrėžimas tiesiogiai nenurodo, kas yra pamati-
 nis meilės principas – *inclinatio boni* ar *complacentia boni*. Pavyzdžiui, E. F. Crowe'as
 teigia, jog Tomas galutinai neintegavo dviejų meilės aptarčių ir *inclinatio boni* bei

²⁹ STh I–II, q. 1, a. 1, c.

³⁰ „Creaturis autem naturalibus sic providet ut non solum moveat eas ad actus naturales, sed etiam largiatur eis formas et virtutes quasdam, quae sunt principia actuum, ut secundum seipsas inclinentur ad huiusmodi motus. Et sic motus quibus a Deo moventur, fiunt creaturis connaturales et faciles“. STh I–II, q. 110, a. 2, c.

³¹ Rupert Johannes Mayer, „Man Is Inclined to His Last End by Nature, though He Cannot Reach It by Nature but Only by Grace. The Principle of the Debate about Nature and Grace in Thomas Aquinas, Thomism and Henri de Lubac. A Response to Lawrence Feingold“, *Angelicum*, Vol. 88, No. 4 (2011), 891.

³² Pvz., STh I–II, q. 28, a. 2 c. bendrą mylimųjų gyvenimą Tomas Akviniėtis vadina *mutua inhaesionis* (abipusį buvimą vienas kitame) ir aprašo, kaip tai jaučiasi ir atrodo.

³³ STh I, q. 60, a. 1, ad. 3.

³⁴ William Rossner, „Toward an Analysis of *God is Love*“, *The Thomist*, Vol. 37, No. 4, October (1973), 637.

³⁵ STh I–II, q. 26, a. 2, ad. 3: „amor etsi non nominet motum appetitus ad tendentem in appetibile, nominat tamen motum appetitus quo immutatur ab appetibili, ut ei appetibile complaceat“.

complacentia boni pristato kaip du prieštaraujančius meilės apibrėžimus. E. F. Crowe'o nuomone, *complacentia boni* yra meilės pagrindas, o *inclinatio boni* jis sieja su judesio elementu meilėje. Vis dėlto, M. Sherwino nuomone, toks supriešinimas įmanomas tik nesuvokiant žodžio *inclinatio* prasmės ir jį siejant su judesiu (*motus*)³⁶. Atskyrus *inclinatio* nuo *motus*, prieštaravimas tarp apibrėžimų išnyksta. *Inclinatio*, kaip anksčiau minėta, reiškia ne judėjimą, bet judėjimo priežastį, stabilumo elementą, grindžiantį judėjimą gėrio link. O šis stabilus elementas reikalauja objekto, kuris garantuoja nukreiptumą. *Inclinatio*, arba nukreiptumas į gėrį, įmanomas tik dėl to, kad mylimas objektas yra kažkuo tinkamas ir dėl to gali *appetitus* pakreipti savęs link. Šis tinkamumas ir yra nusakomas *complacentia boni* apibrėžtimi. Žvelgiant į platesnį *inclinatio* funkcionavimą veikale „Summa Theologiae“, galima matyti, kad *amor naturalis* analizėje *complacentia boni* pristatomas aiškinant prigimtinės meilės turinį – kaip *inclinatio boni* išplėtimas arba išaiškinimas³⁷.

Siekiant suprasti *complacentia boni* reikšmę, svarbu pažymėti, kad šią sąvoką lietuviškai išdinti taip pat nelengva. *Complacentia* yra lotynų kalbos veiksmažodžio *complacere* vedinys, lietuviškai jis galėtų būti verčiamas žodžiais *pamėgti, gėrėtis, patikti*³⁸. Sudėtinga rasti vieną žodžio *complacentia* vertimo atitikmenį. Net ir angliškasis *complacency*, išlaikantis lotynišką šaknį, neatspindi Tomo norimo perteikti turinio³⁹. Pavyzdžiui, terminą *complacentia* jis vartoja komentuodamas pirmąjį pasakojimą apie kūrimą, kai Dievas matė, kad sukurtoji kūrinija yra gera⁴⁰. *Complacentia* nurodo į artimumą, kurio priežastis yra pamatinė valios orientacija į gėrį, džiaugsmą, kylantį iš giminingumo (*connaturalitas*) patirties. Pradžios knygos 1 skyriaus komentare *complacentia* priskiriama Šventajai Dvasiai – tai Dvasios veikimo įvardijimas⁴¹. Tad *complacere* šiame kontekste nereiškia tiesiog *patikti*, *complacentia* yra labiau *gėrėjimasis, malonus buvojimas gėryje*, įmanomas tik jei šis gėris yra tinkamas tam, kuris į jį nukreiptas. Dėl šio tinkamumo *amor naturalis* ir pasireiškia kaip *inclinatio* – prigimtinė meilė yra nukreipta į gėrį būtent todėl, kad šis gėris yra tinkamas. *Amor naturalis* polinkis yra prigimtinis, ir jis yra prielaida bet kokio valios veiksmo, kuriuo per meilę

³⁶ Sherwin, *By Knowledge and by Love*, 78.

³⁷ STh I–II, q. 26, a.1, c.

³⁸ „*Thesaurus Latino-Lituanicus*: Jungtinis lotynų-lietuvių kalbų žodynas nuo XVII iki XXI amžiaus“, *Vilniaus universiteto skaitmeninės filologijos centras*, žiūrėta 2023 m. sausio 20 d., <http://www.thesaurus.flf.vu.lt/?antraste=complacere&searchWhere=header&submit=Ie%C5%A1koti>.

³⁹ F. E. Crowe'as pabrėžia, kad angliškasis *complacency* turi neigiamų konotacijų – jis gali reikšti neatsakingą mėgavimąsi, pasitenkinimą savimi ar kažkuo netinkamu. Žr. Crowe, *Three Thomist Studies*, 76. Galiausiai F. E. Crowe'as priėjo išvadą, kad anglų kalboje nėra žodžio, kuris perteiktų lotyniškojo *complacentia* turinį. Žr. F. E. Crowe, „Pull of the Future and Link with the Past: On the Need for Theological Method“, *Continuum* 7.1 (Chicago: St. Francis College, 1969), 26.

⁴⁰ STh I, q. 74, a. 3, ad 3.

⁴¹ Michael Eades, *Complacent Love and the Role of the Holy Spirit in Creation* (Toronto: St. Philip's Seminary, 2017), <https://oratory-toronto.org/map-year/2017/06/23/complacent-love-role-holy-spirit-creation/>.

valios nukreiptumas gali būti vis labiau gilinamas. Meilė kaip tarpasmeninių santykių tikrovė nurodo į kitą meilės lygmenį, kai *inclinatio* gilinimas vyksta sąmoningai.

Antropologinis prigimtinės meilės sampratos išskleidimas

Inclinatio boni, arba buvimas nukreiptam į gėrį, nurodo Tomo Akviniečio antropologijos šerdį – apie žmogų jis visada mąsto kaip pačia savo prigimtimi nukreiptą į Dievą. Šis nukreiptumas, nors ir prigimtinis, nėra iki galo išbaigtas, jį reikia įtvirtinti per dorybę, t. y. per įprotį. Dorybės dėmuo iškyla kaip būtinas norint įgyvendinti žmogaus prigimtį. Tad *inclinatio boni* yra priežastis, kodėl žmogus apskritai ko nors trokšta ar siekia, kodėl jis nori tobulėti ir tobulinti. Bet koks troškimas yra įmanomas tik dėl to, kad dalykas, kurio trokštama, yra suvokiamas kaip kažkodėl žmogui geras, tinkamas. O jo gerumo, tinkamumo pažinimas remiasi tuo, kad trokštamas objektas vienaip ar kitaip atpažįstamas kaip išbaigiantis žmogaus prigimtį. Ir jei trokšdamas dalykas iš tikrųjų nėra geras, šis gėris tik tariamas, jo trokštama tik dėl to, kad jis suvokiamas kaip gėris.

Remdamasis Aristotelium, Tomas gėrį apibrėžia kaip tai, ko mes visi siekiame („gera yra tai, į ką linksta troškimai“)⁴². Šis siekis kyla iš pamatinio žmogaus (ir bet kokio kūrinio) nukreiptumo į aukščiausiąjį gėrį. Taigi galėtume teigti, kad mąstyti apie žmogaus prigimtį reiškia mąstyti apie žmogų kaip nukreiptą ko nors kito link – kito, kuris būtinas jo pilnatvei, jo išstobulinimui. Čia funkcionuoja ta pati *inclinatio boni* samprata. Šį prigimtinės meilės aspektą Tomas aiškina *appetitus* sąvoka, prigimtinę meilę ir prigimtinį *appetitus* vartodamas sinonimiškai plačiaja prasme: *appetitus* yra nukreiptumas (*inclinatio*) į gėrį, būtinas netobulai prigimčiai (nes tai yra kūrinys, o ne Kūrėjas) išstobulinti⁴³.

Tomo meilės analizėje atsiveria teleologinis žmogaus prigimties sampratos pobūdis – prigimtis yra orientuota į gėrį. Žodis *inclinatio* tampa svarbiu mąstymo įrankiu – jis reiškia vidinę orientaciją, nukreiptumą į kažką, esantį už savęs, išorėje. Taigi meilė yra vidinis principas, kuris kreipia į išorę. Vadinasi, kūrinio prigimtis kaip tokia yra nepakankama pati sau, ji funkcionuoja tik būdama nukreipta į kažką kitą, būtiną ir tinkamą jai išstobulinti.

Prigimties kaip polinkio esmė yra išėiti už savęs, arba dar stipriau – iš savęs. Prigimtinę meilę, arba prigimtinį *appetitus*, Thomas'as Petris laiko žmogaus prigimtyje esančiu veržimusi iš savęs (angl. *drive out of oneself*), kuris tinkamą kryptį įgauna per dorybes – tiek per kardinaliąsias, tiek per teologinę meilės dorybę⁴⁴. Tai reiškia, kad dorybė žmogaus prigimties polinkį ar nukreiptumą (*inclinatio*) ne paneigia, bet

⁴² Alasdair MacIntyre, *Trumpa etikos istorija: Dorovės filosofijos istorija nuo Homero iki dvidešimto amžiaus*, iš anglų kalbos vertė Inesa Šeškauskienė (Vilnius: Charibdė, 2014), 115.

⁴³ STh I–II, q. 26, a. 1, ad. 3.

⁴⁴ Thomas Petri, *Aquinas and the Theology of the Body* (Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 2016), 235.

aktualizuoja, esamai krypčiai suteikdama teisingą objektą (tikrąjį, o ne tariamą gėrį) ir kartu per įprotį stiprindama *inclinatio*.

Svarbu, kad prigimtinės meilės (*amor naturalis*), kaip *appetitus* būdingo polinkio į gėrį (*inclinatio boni*), terminu Tomas Akvinietis nusako ne tik žmogiškąją tikrovę, bet ir gamtos pasaulį (tiek gyvąjį, tiek negyvąjį). Buvimas nukreiptam, tad ir receptyviam (priimančiam), yra būdingas visai kūrinijai, kuri yra netobula, todėl jai reikia išorinio ją tobulinančio principo. Žmogaus ir gamtos tikrovė skiriasi sąmoningumu – žmogus gali sąmoningai gilinti nukreiptumą gėrio link, o gamtos pasaulio krypties išsąmoninimas būdingas tik Kūrėjui⁴⁵, todėl gamtos reiškinių, gyvūnų ar organinio pasaulio nukreiptumas negali būti sąmoningai išgyvenamas ir vis labiau įtvirtinamas. Šiuo sąmoningumo elementu remiasi žmogaus laisvės, kitaip tariant – meilės kaip laisvo atsako – samprata⁴⁶.

Vis dėlto tiek žmogaus, tiek gyvosios ir negyvosios gamtos pasaulyje veikia tas pats principas – prigimties nukreiptumą lemia ne pats prigimtinis subjektas, bet tai, kas yra už jo. Svarbu pridurti, kad nors objektas lemia meilę kaip *inclinatio*, tai nereiškia, kad dėl to žmogus tampa nelaisvas ir yra orientuojamas bet kokio jam pasirodžiusio objekto, t. y. iš išorės. Tomo *caritas*, kaip Šventosios Dvasios veikimo žmogui, analizė rodo, kad *inclinatio*, būdamas pamatiniu antropologiniu principu, yra žmogaus laisvės garantas: nors kryptį duoda išorinis objektas (gėris, Dievas), meilė kaip *inclinatio* yra paremta vidiniu principu, todėl tai yra paties žmogaus veiksmas. Tomas pabrėžia, kad Šventoji Dvasia nesielia su žmogumi kaip su instrumentu, kuris neturi pasirinkimo ir gali būti tik stumdomas. Jis akcentuoja, kad Šventoji Dvasia, arba malonė, veikia per vidinį žmogaus pasikeitimą – jame esantis nukreiptumas atranda tinkamą objektą, kuriam gali atsiduoti, ir dėl to malonės veikimas yra ne prievartinis, o norimas ir malonus⁴⁷.

Šią mintį būtų galima pratęsti M. Sherwino žodžiais, kad „meilė yra atsakas į tikrovės gerumą“⁴⁸. Pasak M. Sherwino, žmogiškosios meilės atveju šiam atsakui reikalingas pažinimas – gėrio trokštama dėl to, kad jis pažįstamas kaip gėris. Atpažinimą galima vadinti atsaku. Vis dėlto meilės vadinimas atsaku, nors ir išryškina Tomo prigimtinės meilės kaip pasyvios galios sampratą, bet kartu kiek klaidina, nes atsakas yra judesys (*motus*). Tad šiuo atveju atsaką reikėtų suprasti kaip vidinį pasikeitimą – buvimą patrauktam, perkeistam mylimo objekto, kaip *appetitus* pasikeitimą.

Prigimtinės meilės atveju *appetitus* gėriui reiškia, kad jis yra ne aktyvus, o pasyvus veiksnys – priimantysis. Geidžiančioji galia ir *appetitus* yra valios elementai, o valia yra pasyvi (t. y. priimanti arba receptyvi) galia, tad ir meilė, priklausanti valios sričiai,

⁴⁵ STh I–II, q. 26. a. 1, c.

⁴⁶ Petri, *Aquinas and the Theology...*, 235.

⁴⁷ STh II–II, q. 23, a. 2, c.

⁴⁸ Sherwin, *By Knowledge and by Love*, 95: „Human action presupposes a voluntary receptivity to reality. As its most basic level, love is a response to the goodness of the reality, a response to the real as it is or as it could be“.

iš esmės yra pasyvi – būdama nukreipta į gėrį, ji rodo, kad ne subjektas, bet objektas – gėris – duoda jai kryptį. Būtent gėris meilėje orientuoja valią. Tad meilę vadinant atsaku gali atrodyti, kad Tomas ją, kaip *inclinatio*, sutapatina su *motus* (judesiu) ir *quies*, kai iš tikrųjų jis šiuos elementus atskiria. Nors jie abu būdingi meilei kaip patyrimui, metafizinės analizės požiūriu svarbu laikytis Tomo *amor naturalis*, arba *appetitus naturalis*, atskyrimo nuo *motus* ir *quies*⁴⁹. Terminas *inclinatio* negali būti sutapatintas su meile kaip su *motus*, nes *inclinatio* yra būdingas pasyvumas receptyvumo forma. Žmogaus valia, kaip pasyvi galia, ir prigimtinė meilė, kaip valios metafizinė charakteristika, reiškia, kad žmogus, būdamas kūrinys, yra nukreiptas į gėrį, kuris jį išstobulina. Vadinasi, žmogus niekada negali būti laikomas autonomiška būtybe. Jis visada ieško objekto, kuriam galėtų atsiduoti, nes žmogus pats sau nėra pakankamas. Dėl *amor naturalis* esančio nukreiptumo žmogaus tobulumas yra ne bet koks atsidavimas kitam, bet draugiškosios meilės santykio išskleidimas. Šis atsidavimas paremtas ne kito vartojimu (geidžiančiąja meile), bet išėjimu iš savęs per atsidavimą kitam (draugiškąja meile). Mylėti reiškia kitam trokšti gero, tad draugiškoji meilė trokšta gėrio ne dėl savo naudos, o dėl paties draugo⁵⁰. Tai matyti prigimtinės meilės lygmeniu, nes, kaip minėta, pasak Tomo, kūrinys iš prigimties Kūrėją myli labiau nei save⁵¹, tad jame jau įrašyta gera linkinčios ir save dovanojančios nesavanaudiškos meilės galimybė. Teologinė meilės dorybė, kaip malonės veikimas, remiasi būtent šia prigimtine meile. Todėl *caritas*, būdama ne tik Dievo, bet ir artimo meilė dėl Dievo meilės, neprieštaruoja žmogaus prigimčiai, bet išbaigia žmoguje esantį nukreiptumą gėrio link. Šis nukreiptumas per malonę skleidžiasi tiek santykiyje su Dievu, tiek santykiyje su žmogumi.

Dėl orientuojančio gėrio pobūdžio⁵² ir žmogaus prigimties, ypač jo valios, savitumo (siekiu ieškoti objekto, kuris orientuoja, suteikia kryptį) meilė, kaip *inclinatio boni*, pasirodo kaip ontologinis visos kūrinijos ir kartu žmogaus prigimties principas, kuris kitose meilės formose, nors ir perkeltas į kitą lygmenį, išlieka kaip bendrasis principas. Konkrečiai teologinėje meilės dorybėje (*caritas*) prigimtinė meilė, veikiant malonei, yra pakeliama į sąmoningos meilės lygmenį – ne tik siekiama kito asmens ir Dievo kaip gėrio sau (tai, pasak Tomo, būdinga prigimtinėi vilčiai), bet ir gėrio kitam dėl jo paties, taip pat Dievas yra mylimas dėl Jo paties – tai esminis *caritas* apibrėžimo elementas⁵³. Meilės dorybėje šis gėris pasireškia per Dievo meilę dėl Jo paties ir per meilę kūrinijai, kai visa mylima dėl Dievo meilės.

Galėtų kilti klausimas, ar meilė kitam asmeniui dėl Dievo meilės nesumažina asmenų ryšio intymumo, nes šiame ryšyje Dievas atsiranda kaip tarpininkas. Remiantis Tomo *amor naturalis* ir *caritas* sampratomis galima teigti, kad Dievas, kaip tarpininkas, asmenų ryšį netgi padidina, nes mylinčiųjų susitikimas įvyksta ne vienas

⁴⁹ STh I–II, q. 26, a.1, c.

⁵⁰ STh I–II, q. 26, a. 4 c.

⁵¹ STh I, q. 60, a. 5, c.

⁵² Aristotelis, „Nikomacho etika“, in *Rinktiniai raštai* (Vilnius: Mintis, 1990), I, 1.

⁵³ STh II–II, q. 17, a. 8, c.

kitame, bet gėryje, į kurį jie abu orientuojasi ir tokio orientavimo siekia vienas kitam. Dėl meilės kaip *inclinatio boni* sampratos asmenų meilėje įmanoma vienybė, paremta panašumu – ne tik esančiu panašumu, kuris gali ir sumažėti, bet ir nuolat didėjančiu panašumu: dėl gėrio, kaip krypties, kurios link mylimieji kartu juda, jie tampa vis panašesni ir dėl to artimesni.

Garbingojo arkivyskupo Fultono Sheeno teigimu, meilei reikalingas raištis, kuris mylimuosius suriša⁵⁴. Tomo Akviniečio meilės kaip *inclinatio boni* samprata parodo, kaip šis raištis funkcionuoja apibūdinant ne tik meilę, bet ir žmogaus prigimtį – prasmės ir artimo santykio siekis liudija metafizinę žmogaus sandarą, paremtą prigimtiniu nukreiptumu gėrio link. Šis gėris pasireiškia išvedimu už savęs bei kreipimu į kitą ir rodo, kad žmogaus prigimties sau pačiai nepakanka, joje įrašyta užduotis save atiduoti. Pats Tomas pabrėžia, kad meilė yra ekstatinė, ji išveda asmenį už jo paties į kitą⁵⁵. Ir nors mylimasis yra mylimas kaip kitas „aš“, čia egzistuoja ir meilė sau pačiam, bet kartu ir einama į kitą, dėl kurio meilė tampa vienybė – abu mylimieji eina vienas kito link siekdami kitam gero ir susitikdami bendrame buvime kaip gėryje, kuris juos abu perkeičia ir kurio jie siekia vienas kitam. Tai kyla iš meilės kaip pasyvios, receptyvios galios, išeinančios iš savęs ir atsiduodančios kitam, prigimties ir iš meilės, kaip *inclinatio boni*, sampratos.

Išvados

Šv. Tomo Akviniečio *amor naturalis* samprata yra visų meilės formų pamatas, todėl ji gali būti vartojama ne tik kaip kalbinis įrankis skirtingoms meilės formoms atskleisti, bet ir kaip mąstymo įrankis parodyti bet kurioje meilėje egzistuojantį pagrindinį principą – *inclinatio boni* (nukreiptumą į gėrį). Meilės, kaip *inclinatio boni*, samprata Tomo teologijoje funkcionuoja kartu su metafiziniu principu *gratia supponit naturam* – prigimtinėje meilėje esantis nukreiptumas gėrio link teologinėje meilės dorybėje ne paneigiamas, bet išskleidžiamas per nukreiptumą Dievo link, kai Dievas sąmoningai tampa visus gyvenimo veiksmus rikiuojančiu orientyru. Tai parodo, kad meilė, kaip gyvenimui kryptį duodantis principas, yra esminis kiekvieno žmogaus gyvenimo elementas: labiausiai mylimas objektas tampa visas jo gyvenimo sritis orientuojančiu principu. Meilės apibrėžimas per *inclinatio boni* pasirodo kaip ontologinis visos kūrinijos ir kartu žmogaus prigimties principas, kuris kitose meilės formose, nors ir perkeliamas į kitą lygmenį, visada išlieka. Meilė kaip nukreiptumas yra pamatinė teologinės meilės dorybės sampratos dalis: išlikti malonės būsenos – tai išlaikyti nukreiptumą Dievo link, kai Dievas tampa visą gyvenimą orientuojančiu principu. Ši meilės samprata taip pat atskleidžia, kad meilei reikalingas tarpininkas – mylimuosius jungiantis

⁵⁴ Fulton J. Sheen, *Santuokai reikia trijų* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2021), 55.

⁵⁵ STh I–II, q. 28, a. 3, c.

elementas: mylimieji susitinka gėryje kaip bendrame buvoyme, nes jo siekia tiek sau patiems, tiek vienas kitam. Tai išsiskleidžia per meilės dorybę kaip nukreiptumą Dievo link, ir šis nukreiptumas lemia, kad visko siekiama ir viskas daroma dėl Dievo meilės.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI:

1. Aristotelis. „Nikomacho etika“. In *Rinktiniai raštai*. Iš senosios graikų k. vertė Jonas Dumčius, 63–122. Vilnius: Mintis, 1990.
2. Crowe, Frederick E. „Pull of the Future and Link with the Past: On the Need for Theological Method“. *Continuum* 7.1. Chicago: St. Francis College, 1969.
3. ——. *Three Thomist Studies*. Supplementary issue of Lonergan Workshop, vol. 16. Edited by Michael Vertin and Frederick Lawrence. Boston: Lonergan Institute of Boston College, 2000.
4. Gallagher, David M. „Thomas Aquinas on Self-Love as the Basis for Love of Others“. *Acta Philosophica*, Vol. 8 (1999): 23–44.
5. Eades, Michael. *Complacent Love and the Role of the Holy Spirit in Creation*. Toronto: St Philip's Seminary, 2017. Žiūrėta 2023 m. liepos 1 d. <https://oratory-toronto.org/map-year/2017/06/23/complacent-love-role-holy-spirit-creation/>.
6. MacIntyre, Alasdair. *Trumpa etikos istorija: Dorovės filosofijos istorija nuo Homero iki dvidešimto amžiaus*. Iš anglų kalbos vertė Inesa Šeškauskienė. Vilnius: Charibdė, 2014.
7. Mayer, Rupert Johannes. „Man Is Inclined to His Last End by Nature, though He Cannot Reach It by Nature but Only by Grace. The Principle of the Debate about Nature and Grace in Thomas Aquinas, Thomism and Henri de Lubac. A Response to Lawrence Feingold“. *Angelicum*, Vol. 88, No. 4 (2011): 887–939.
8. Nekrašas, Evaldas. *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
9. Petri, Thomas. *Aquinas and the Theology of the Body*. Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 2016. doi: 10.2307/j.ctt1d8hbhf.12.
10. Pieper, Joseph. *Faith, Hope, Love*. San Francisco: Ignatius Press, 2011.
11. Rossner, William. „Toward an Analysis of *God is Love*“. *The Thomist*, Vol. 37, No. 4, October (1973): 633–667.
12. Sheen, Fulton J. *Santuokai reikia trijų*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2021.
13. Sherwin, Michael S. *By Knowledge and by Love*. Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 2005.
14. „Thesaurus Latino-Lituanicus: Jungtinis lotynų-lietuvių kalbų žodynas nuo XVII iki XXI amžiaus“. *Vilniaus universiteto skaitmeninės filologijos centras*. Žiūrėta 2023 m. sausio 20 d. <http://www.thesaurus.flf.vu.lt/?antraste=complacoe&searchWhere=header&submit=Ie%C5%A1koti>.
15. Thomas Aquinas. *Summa Theologiae*. Vol. 13, Prima pars, 1–49. Green Bay, WI: Aquinas Institute, 2018.
16. ——. *Summa Theologiae*. Vol. 14, Prima pars, 50–115. Green Bay, WI: Aquinas Institute, 2018.
17. ——. *Summa Theologiae*. Vol. 15, Prima secundae, 1–70. Green Bay, WI: Aquinas Institute, 2018.
18. ——. *Summa Theologiae*. Vol. 16, Prima secundae, 71–114. Green Bay, WI: Aquinas Institute, 2018.
19. ——. *Summa Theologiae*. Vol. 17, Secunda secundae, 1–91. Green Bay, WI: Aquinas Institute, 2018.
20. ——. *Summa Theologiae*. Vol. 19, Tertia pars, 1–59. Green Bay, WI: Aquinas Institute, 2018.

Milda VITKUTĖ, Lina ŠULCIENĖ

AMOR NATURALIS AS THE FOUNDATION OF EVERY KIND OF LOVE IN ST. THOMAS AQUINAS' "SUMMA THEOLOGIAE"

S u m m a r y

Despite limitations of the Lithuanian language in the terminology of love, st. Thomas Aquinas's various conceptions of love can nevertheless be reflected upon in Lithuanian, if one starts with the analysis of natural love (*amor naturalis*). *Amor naturalis*, as a definition of love, functions in all forms of love in a fundamental sense. The concept of *amor naturalis* as *inclinatio boni* also reveals how human nature functions on a metaphysical level. Natural love, defined as an inclination towards the good, appears as a precondition for all human action because the object most loved becomes the guiding principle for all areas of life. This article also analyzes how the metaphysical principle *gratia supponit naturam* is consistent with the concept of *amor naturalis*, and operates in Thomas Aquinas's understanding of charity. The creature loves the Creator more than himself through natural love. Thus, the action of grace through *caritas* does not abolish natural love, but actualizes its potential.

KEYWORDS: Thomas Aquinas, *amor naturalis*, *inclinatio boni*, *complacentia boni*, *caritas*.

Milda VITKUTĖ – Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos fakulteto doktorantė. 2012 m. Vilniaus universitete įgijo filosofijos bakalauro laipsnį, 2016 m. Tarptautiniame teologijos institute Austrijoje – teologijos magistro laipsnį, 2023 m. Vytauto Didžiojo universitete – teologijos licenciatu laipsnį. Tyrimų sritis – šv. Tomo Akviniečio, Josefo Ratzingerio teologinė mintis. El. paštas milda.vitkute@gmail.com. Adresas Gimnazijos g. 7, Kaunas.

Milda VITKUTĖ – PhD student at Vytautas Magnus University, Faculty of Catholic Theology, acquired Bachelor's degree in Philosophy at Vilnius University (2012), Master's degree in Theology at ITI Catholic University, Austria (2016), Licentiate of Theology at Vytautas Magnus University (2023). Research area: Theological thought of St. Thomas Aquinas and Joseph Ratzinger. E-mail milda.vitkute@gmail.com. Address: Gimnazijos st. 7, Kaunas, Lithuania.

Lina ŠULCIENĖ – Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto docentė, humanitarinių mokslų daktarė. Mokslinių tyrimų sritys: filosofijos istorija, filosofinė antropologija, medijų studijos. El. paštas lina.sulciene711@gmail.com.

Lina ŠULCIENĖ – assoc. professor, doctor at Vytautas Magnus University (Kaunas, Lithuania). Areas of research: history of philosophy, philosophical anthropology, media studies. E-mail lina.sulciene711@gmail.com.